

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

Υπόθεση ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή υπ'αρ. 41959/08)

Απόφαση

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

6 Δεκεμβρίου 2011

Η Απόφαση αυτή θα γίνει οριστική υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 44 §2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν ορισμένες αλλαγές στην μορφή.

Στην υπόθεση Αναστασάκης κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), που συνεδρίασε σε Τμήμα με την ακόλουθη σύνθεση:

Nina Vajic, Πρόεδρο,

Anatoly Kovler,

Peer Lorenzen,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Erik Møse, Δικαστές,

Και τον André Wampach, *Αναπληρωτή Γραμματέα Τμήματος,*

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 15 Νοεμβρίου 2011, εξέδωσε την ακόλουθη απόφαση, που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 41959/08) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, ένας υπήκοος της οποίας, ο κος Θεόφιλος Αναστασάκης («ο προσφεύγων») προσέφυγε στο Δικαστήριο στις 19 Αυγούστου 2008, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών («η Σύμβαση»).
2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από τον κο Α.Βαρδάκη, Δικηγόρο Ηρακλείου Κρήτης. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους εκπροσώπους του οργάνου της, τον κο Σ. Σπυρόπουλο, Πάρεδρο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, και τον κο Δ.Καλόγηρο, Δικαστικό Αντιπρόσωπο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους.
3. Ο προσφεύγων παραπονείται ειδικότερα για παραβίαση του δικαιώματός του για πρόσβαση σε δικαστήριο (άρθρο 6 §1 της Σύμβασης) και του δικαιώματός του σεβασμού της περιουσίας του (άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 1).

4. Στις 23 Φεβρουαρίου 2010, η Αντιπρόεδρος του Πρώτου Τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει στην Κυβέρνηση την αιτίαση από το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης. Σύμφωνα με το άρθρο 29 §1 της Σύμβασης, αποφασίστηκε επίσης ότι το Τμήμα θα αποφανθεί συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας της υπόθεσης.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1949 και κατοικεί στο Ηράκλειο Κρήτης.

6. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας, Χωροταξίας και Πολιτισμού της 6^{ης} Φεβρουαρίου 2002, απαλλοτριώθηκαν οικόπεδα συνολικής έκτασης 79.218,52 τ.μ. κοντά στο εθνικό στάδιο Ηρακλείου ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, μεταξύ των οποίων ένας σταθμός βενζίνης ιδιοκτησίας του προσφεύγοντα.

7. Στις 26 Μαρτίου 2002, το Δημόσιο προσέφυγε στο Πρωτοδικείο Ηρακλείου με αγωγή για προσδιορισμό της προσωρινής αξίας τετραγωνικού μέτρου για την αποζημίωση της απαλλοτρίωσης.

8. Με απόφαση της 24^{ης} Ιουλίου 2002, το Πρωτοδικείο καθόρισε την τιμή για το απαλλοτριούμενο οικόπεδο του προσφεύγοντα και την εγκατάσταση που περιείχε. Το Δημόσιο κατέλαβε το οικόπεδο στις 14 Οκτωβρίου 2002, πράγμα που προκάλεσε την άμεση παύση της δραστηριότητας του βενζινάδικου του προσφεύγοντα.

9. Στις 11 Οκτωβρίου 2002, το Δημόσιο ζήτησε από το Εφετείο Κρήτης να καθορίσει την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης για το ακίνητο του προσφεύγοντα.

10. Στις γραπτές προτάσεις του που κατέθεσε στις 7 Ιανουαρίου 2003 και κατά την συζήτηση της 14^{ης} Ιανουαρίου 2003, ο προσφεύγων επικαλέστηκε το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου και κάλεσε το Εφετείο να ορίσει την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης και να του επιδικάσει αποζημίωση ύψους 1 εκατομμυρίου ευρώ που αντιστοιχούσε κατά την γνώμη του, στην εμπορική αξία της επιχείρησης επειδή δεν μπόρεσε να συνεχίσει τις δραστηριότητές του λόγω της απαλλοτρίωσης. Υποστήριξε ότι ήταν αδύνατο να εγκατασταθεί το βενζινάδικο σε ένα άλλο μέρος, αφού οι πολυάριθμες άδειες που χρειάζονται για αυτό ήταν πολύ δύσκολο να

αποκτηθούν λόγω της έλλειψης οικοπέδων κατάλληλων για μια τέτοια εγκατάσταση.

11. Με απόφαση της 3^{ης} Ιουνίου 2003 (αρ. 320/2003), το Εφετείο όρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης για το οικόπεδο σε 162€ το τετραγωνικό μέτρο και σε 220 € το τετραγωνικό μέτρο για το κτίριο του βενζινάδικου. Αντίθετα, κήρυξε απαράδεκτο το αίτημα του προσφεύγοντα σχετικά με την αποζημίωση για απώλεια επιχείρησης, λόγω του ότι το αίτημα αυτό αφορούσε διαφορετικά θέματα από αυτά που αναφερόντουσαν στην αίτηση του Δημοσίου. Διευκρίνισε ότι η έννοια της αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης δεν περιλάμβανε την εμπορική αξία της επιχείρησης που υπήρχε στο απαλλοτριούμενο ακίνητο.

12. Στις 20 Μαΐου 2004, ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση. Επικαλούμενος το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης, υποστήριζε ότι η απώλεια της επιχείρησής του, η οποία έπαυσε να υπάρχει μόλις το οικόπεδο στο οποίο βρισκόταν απαλλοτριώθηκε, έπρεπε να αποζημιωθεί χωριστά αφού αποτελούσε αυτόνομο περιουσιακό στοιχείο και ως εκ τούτου δεν έπρεπε να ληφθεί υπόψη μόνο για τον καθορισμό της αξίας του οικοπέδου. Επικαλέστηκε το ίδιο άρθρο καθώς και το άρθρο 6 της Σύμβασης, και αναφέρθηκε στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Αζας κατά Ελλάδας* (αρ. 50824/99μ 19 Σεπτεμβρίου 2002), ο προσφεύγων πρόσθεσε ότι το Εφετείο δεν έπρεπε να απορρίψει ως απαράδεκτη την αντίθετη αίτησή του με την αιτιολογία ότι το θέμα αυτό δεν αναφερόταν στην αγωγή του Δημοσίου. Υπενθύμιζε ότι στην προηγούμενη απόφασή του (*ibidem*, § 48), το Δικαστήριο είχε υπογραμμίσει ότι όταν η περιουσία ενός ατόμου αποτελεί αντικείμενο απαλλοτρίωσης, πρέπει να υπάρχει μια διαδικασία που να διασφαλίζει μια σφαιρική εκτίμηση των συνεπειών της απαλλοτρίωσης, ήτοι την επιδίκαση αποζημίωσης σε σχέση με την αξία του απαλλοτριωθέντος ακινήτου, τον καθορισμό των δικαιούχων της αποζημίωσης καθώς και κάθε άλλο ζήτημα σχετικό με την απαλλοτρίωση.

13. Με μια απόφαση της 5^{ης} Μαρτίου 2008, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αναίρεση του προσφεύγοντα. Υπογράμμισε ότι από το άρθρο 20 §5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων προέκυπτε ότι μια αντίθετη αίτηση για τον οριστικό καθορισμό της αποζημίωσης μπορούσε να ασκηθεί υπό τον όρο ότι αφορούσε το αντικείμενο της απαλλοτρίωσης όπως αυτό αναφέρεται στο εισαγωγικό της δίκης έγγραφο. Ανέφερε ότι στην υπό κρίση υπόθεση το αίτημα αυτό κρίθηκε απαράδεκτο επειδή αφορούσε θέματα διαφορετικά από αυτά που αναφερόντουσαν στην αίτηση του Δημοσίου, που αφορούσε μόνον τον καθορισμό της οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης. Όμως, ο

προσφεύγων, αντίθετα από άλλα άτομα στην περίπτωση του, δεν είχε καταθέσει αυτόνομη αίτηση σχετικά με την πρόσθετη αποζημίωση που συνδεόταν με την απώλεια της εμπορικής του δραστηριότητας. Τέλος, σύμφωνα με τον Άρειο Πάγο, οι διατάξεις του άρθρου 20§5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων δεν ήταν αντίθετες ούτε στο άρθρο 6 της Σύμβασης ούτε στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

14. Ο προσφεύγων έλαβε, κατ' εφαρμογή της απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου και για την απαλλοτρίωση του οικοπέδου του και του κτιρίου του σταθμού βενζίνης, το ποσό των 355.851,80 €, συν ορισμένα ποσά για τις κατασκευές, τους φράχτες, κλπ. Το ποσό αυτό μειώθηκε από το Εφετείο Ηρακλείου σε 295.845,24 €. Με επιστολή της 21^{ης} Μαΐου 2007, το Υπουργείο Πολιτισμού ανέθεσε στην εφορία Ηρακλείου να εισπράξει από τον προσφεύγοντα το επιπλέον ποσό των 60.056,56 € που αυτός δεν είχε ακόμα αποδώσει.

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

15. Το άρθρο 20 §5 του κώδικα απαλλοτριώσεων ορίζει ότι:

«Εάν ασκηθεί παραδεκτός αίτηση, εκείνος κατά του οποίου απευθύνεται δύναται να ασκήσει με τις προτάσεις, που κατατίθενται, με την ποινή του απαραδέκτου, πέντε τουλάχιστον ημέρες πριν από τη συζήτηση, αντίθετη αίτηση για τα ίδια ακίνητα για τα οποία ζητείται με την αίτηση ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης.»

16. Το άρθρο 111 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει ότι:

«1. Η διαδικασία στο ακροατήριο στηρίζεται στην έγγραφη Προδικασία.

2. Καμία κύρια ή παρεμπίπτουσα αίτηση για δικαστική προστασία δεν μπορεί να εισαχθεί στο δικαστήριο χωρίς να τηρηθεί Προδικασία, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Η αίτηση που έχει εισαχθεί χωρίς Προδικασία απορρίπτεται ως απαράδεκτη και αυτεπαγγέλτως.»

17. Σε μια απόφαση (αρ. 739/2009) της 24^{ης} Μαρτίου 2009, που συνοψίζει και επιβεβαιώνει μια πρόσφατη προηγούμενη νομολογία που προκύπτει από την απόφαση Αζας κατά Ελλάδας (αρ. 50824/99, 19 Σεπτεμβρίου 2002), ο Άρειος Πάγος εκφράστηκε ως εξής:

«το Εφετείο, κατά την εκδίκαση αιτήσεως για τον καθορισμό της οριστικής τιμής μονάδος του απαλλοτριούμενου ακινήτου, είναι, επιπλέον, αρμόδιο να εξετάσει ενιαίως, πέραν από τον εν λόγω καθορισμό της αποζημίωσης: α) την αναγνώριση των δικαιούχων αυτής, β) την ύπαρξη ή όχι ωφέλειας του ιδιοκτήτη, που αποκτά μετά την απαλλοτρίωση, πρόσωπο σε διανοιγόμενη εθνική οδό, και γ) το αίτημα περί ορισμού της οφειλόμενης δικαστικής δαπάνης (Ολ. ΑΠ 10/2004 και 11/2004). Η επιβαλλόμενη, όμως,

ενιαία εκδίκαση των περισσότερων αυτών θεμάτων, προϋποθέτει αναγκαστικά, ότι τα εν λόγω αιτήματα θα υποβληθούν ενώπιον του Εφετείου κατά τρόπο παραδεκτό...»

18. Το άρθρο 13 του Κώδικα απαλλοτριώσεων ορίζει ότι:

«1. Η αποζημίωση πρέπει να είναι πλήρης και να ανταποκρίνεται στην αξία του απαλλοτριωμένου ακινήτου κατά το χρόνο της συζήτησης ενώπιον του δικαστηρίου για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης ή, σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό, κατά το χρόνο της συζήτησης για τον προσδιορισμό αυτόν.

(...)

"Ως κριτήριο για την εκτίμηση της αξίας του απαλλοτριωμένου ακινήτου λαμβάνονται υπόψη, ιδίως, η αξία που έχουν κατά τον κρίσιμο χρόνο παρακείμενα και ομοειδή ακίνητα, που προσδιορίζεται κυρίως από την αντικειμενική αξία, τα τιμήματα σε συμβόλαια μεταβίβασης κυριότητας ακινήτων, τα οποία συντάχθηκαν κατά το χρόνο της κήρυξης της απαλλοτρίωσης, καθώς και η πρόσοδος του απαλλοτριωμένου."

(...)

4. Εάν απαλλοτριωθεί τμήμα ακινήτου με αποτέλεσμα η αξία του τμήματος που απομένει στον ιδιοκτήτη να μειωθεί ή το τμήμα αυτό να γίνει άχρηστο για τη χρήση που προορίζεται, με την απόφαση προσδιορισμού της αποζημίωσης για το απαλλοτριούμενο τμήμα προσδιορίζεται και ιδιαίτερη αποζημίωση για το τμήμα που απομένει στον ιδιοκτήτη, η οποία καταβάλλεται μαζί με την αποζημίωση για το απαλλοτριούμενο.»

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 §1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

19. Ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί να ξαναρχίσει την δραστηριότητά του λόγω έλλειψης κατάλληλου οικοπέδου διαθέσιμου κοντά στην προηγούμενη θέση της επιχείρησής του και καταγγέλλει το Εφετείο και τον Άρειο Πάγο ότι έκριναν απαράδεκτη την αντίθετη αίτησή του για επιδίκαση αποζημίωσης για την απώλεια που οφείλεται σε παύση της δραστηριότητας της επιχείρησής του. Θεωρώντας ότι υπήρξε θύμα προσβολής του δικαιώματός του για πρόσβαση σε δικαστήριο, παραπονείται για παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης, του οποίου το οικείο τμήμα αναφέρει τα εξής :

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως, (...) υπό δικαστήριο, (...), το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως(...)»

A. Ως προς το παραδεκτό

20. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §3 της Σύμβασης. Σημειώνει επίσης ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Επομένως θα πρέπει να κριθεί παραδεκτή.

B. Ως προς την ουσία

21. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το άρθρο 111 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, σύμφωνα με το οποίο οι προτάσεις των διαδίκων που περιέχουν αιτήματα που έχουν διαφορετικό αντικείμενο από αυτό που αναφέρεται στο εισαγωγικό της δίκης έγγραφο δεν είναι παραδεκτές, είναι σύμφωνο με το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης. Το άρθρο 111 είχε σκοπό να διασφαλίσει δίκαιη δίκη και την ισότητα των όπλων με το να αποφεύγεται το ένα από τα μέρη να αιφνιδιάζεται στο ακροατήριο με νέο αίτημα. Κάθε μέρος θα έπρεπε να έχει την δυνατότητα να ενημερώνεται εγκαίρως για τα αιτήματα του άλλου μέρους και να συγκεντρώνει και να ετοιμάζει τα μέσα άμυνάς του. Οι απαιτήσεις μιας δίκαιης δίκης δεν θα πληρούνταν αν, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, ένα μέρος υπέβαλε πέντε ημέρες πριν την δικάσιμο νέα αιτήματα, εξ ολοκλήρου διαφορετικά από αυτά που το Δικαστήριο και το άλλο μέρος είχαν προετοιμαστεί να συζητήσουν.

22. Ο προσφεύγων δεν παρουσίασε παρατηρήσεις σε απάντηση αυτών της Κυβέρνησης εντός της ταχθείσας προθεσμίας, αλλά εξεδήλωσε την πρόθεσή του να διατηρήσει την προσφυγή του. Στο έντυπό της προσφυγής του, παραπονέθηκε ότι ο Άρειος Πάγος έκρινε την αντίθετη αίτηση απαράδεκτη με την αιτιολογία ότι είχε κατατεθεί στο Εφετείο όχι μέσο χωριστής αγωγής, αλλά συγχρόνως με τις παρατηρήσεις επί του θέματος του ορισμού της οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης. Υποστηρίζει ότι μια τέτοια ερμηνεία δεν προέκυπτε από το κείμενο του άρθρου 20 §5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων, ότι ήταν άκρως φορμαλιστική και ότι δεν αποσκοπούσε στο να διασφαλίσει την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ως απόδειξη έφερε ότι το Δημόσιο, στις προτάσεις του ενώπιον του Εφετείου και του Αρείου Πάγου, είχε απαντήσει επί της ουσίας της αντίθετης αίτησής του χωρίς να επικαλείται το απαράδεκτο.

23. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι δεν έχει ως αποστολή να υποκαθιστά τα εθνικά δικαστήρια. Επαναλαμβάνει ότι κατά πρώτο λόγο εναπόκειται στις εθνικές αρχές, και ιδίως στα Δικαστήρια, να ερμηνεύουν την εθνική νομοθεσία (βλ. *mutatis mutandis*, τις αποφάσεις *Brualla Gómez de la Torre κατά της Ισπανίας* της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1997, §31, *Recueil des arrêts et*

décisions 1997-VIII, *Edificaciones March Gallego S.A. κατά Ισπανίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, §33, *Recueil* 1998-I, και *Miragall Escolano et autres κατά Ισπανίας*, αρ. 38366/978, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98 και 41509/98, §33, CEDH 2000-I) και ότι δεν θα αντικαταστήσει με την δίκη του εκτίμηση του δικαίου την δική τους σε περίπτωση που δεν υπάρχει κρίση. (βλ. μεταξύ άλλων, *Tejedor Carcia κατά Ισπανίας*, 16 Δεκεμβρίου 1997, §31, *Recueil* 1997-VIII). Αυτό ισχύει επίσης σχετικά με την ερμηνεία από τα δικαστήρια των κανόνων δικονομικής φύσης όπως ο τύπος και οι προθεσμίες που διέπουν την άσκηση μιας προσφυγής (*Pérez de Rada Cavanilles κατά Ισπανίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, § 43, *Recueil* 1998-VIII, *Γκόρον κατά Ελλάδας* (αρ. 3), No 21845/03, §27, 22 Ιουνίου 2006, *Nedzela κατά Γαλλίας*, αρ. 73695/01, §47, 27 Ιουλίου 2006 και *Brunet-Lecomte et autres κατά Γαλλίας*, αρ. 42117/04, §55, 5 Φεβρουαρίου 2009).

24. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι η νομοθεσία σχετικά με τις διατυπώσεις που πρέπει να τηρούνται για την άσκηση μιας προσφυγής στοχεύει στην διασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και στο ότι οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να αναμένουν ότι οι κανόνες θα εφαρμόζονται. Ωστόσο υποστηρίζει και πάλι ότι η εν λόγω νομοθεσία ή η εφαρμογή αυτής δεν πρέπει να εμποδίζει τους πολίτες να κάνουν χρήση ενός διαθέσιμου ένδικου μέσου (βλ. *mutatis mutandis*, *Ανώνυμη Εταιρεία «Σωτήρης και Νίκος Κούτρας ATTEE» κατά Ελλάδας*, 16 Νοεμβρίου 2000, §20, *Recueil* 2000-XII). Εξάλλου, υπενθυμίζει τη νομολογία του σύμφωνα με την οποία το «δικαίωμα σε δικαστήριο»-ειδική έκφραση του οποίου αποτελεί το δικαίωμα πρόσβασης- δεν είναι απόλυτο και επιδέχεται περιορισμούς που γίνονται σιωπηρά δεκτοί, ιδίως όσον αφορά τις προϋποθέσεις του παραδεκτού μιας προσφυγής, αφού από την φύση του καλεί το Κράτος να προβεί σε ρύθμιση αυτού, και το Κράτος έχει ως προς αυτό μια ορισμένη διακριτική ευχέρεια. Ωστόσο, το Δικαστήριο δηλώνει και πάλι ότι οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να περιορίζουν την πρόσβαση του πολίτη με τέτοιο τρόπο ή σε τέτοιο βαθμό που το δικαίωμά του σε δικαστήριο να πλήττεται στην ίδια την ουσία του. Οι περιορισμοί αυτοί δεν είναι συμβατοί με το άρθρο 6 §1 παρά μόνο αν επιδιώκουν ένα νόμιμο σκοπό και αν υπάρχει εύλογη σχέση αναλογικότητας ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ. ιδίως, προαναφερθείσα *Bruallé Gomez de la Torre*, §33, προαναφερθείσα *Edificaciones March Gallego S.A.*, §34, *Rodriguez Valin κατά Ισπανίας*, αρ. 47792/99, §22, 11 Οκτωβρίου 2001, *Λιακοπούλου κατά Ελλάδας*, αρ. 20627/04, §17, 24 Μαΐου 2006, *Ευσταθίου και λοιποί κατά Ελλάδας*, αρ. 36998/02, §24, 27 Ιουλίου 2006,

Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδα, αρ. 77574/01, §22, 14 Δεκεμβρίου 2006, *Βασιλάκης κατά Ελλάδα*, αρ. 25145/05, §24, 17 Ιανουαρίου 2008, *Κοσκινά και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 2602/06, §21, 21 Φεβρουαρίου 2008, *Kemp et autres κατά Λουξεμβούργου*, αρ. 17140/05, §47, 24 Απριλίου 2008 και *Ρουμελιώτης κατά Ελλάδα*, αρ. 53361/07, §26, 15 Οκτωβρίου 2009).

25. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι το Εφετείο όρισε μια οριστική αποζημίωση για το απαλλοτριούμενο ακίνητο καθώς και για τις εγκαταστάσεις πάνω στο οικόπεδο και ότι αντίθετα κήρυξε απαράδεκτη την αντίθετη αίτηση του προσφεύγοντα που ζητούσε τον ορισμό πρόσθετης αποζημίωσης για την αξία της επιχείρησής του που ήταν εγκατεστημένη στο απαλλοτριούμενο οικόπεδο, με την αιτιολογία ότι δεν είχε ασκηθεί με αυτόνομη αγωγή. Ερμηνεύοντας το άρθρο 20 §5 του Κώδικα απαλλοτριώσεων, το Εφετείο θεώρησε ότι η αντίθετη αίτηση δεν μπορούσε να προβάλει άλλα ζητήματα από αυτά που αναφερόντουσαν στο εισαγωγικό της δίκης έγγραφο, ήτοι τον ορισμό της οριστικής τιμής μονάδας για την απαλλοτρίωση, που δεν συμπεριλάμβανε την απώλεια που οφείλεται στην παύση της δραστηριότητας της εν λόγω επιχείρησης. Ο Άρειος Πάγος επιβεβαίωσε την ερμηνεία αυτή κρίνοντας ότι ο προσφεύγων, αντίθετα από άλλα άτομα στην περίπτωση του, δεν είχε καταθέσει αυτόνομη αίτηση σχετικά με την πρόσθετη αποζημίωση που συνδέεται με την απώλεια της εμπορικής του δραστηριότητας.

26. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο κανόνας που εφαρμόζεται από τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθούν για το παραδεκτό της εν λόγω αίτησης είναι ένα νομολογιακό κατασκευάσμα: δεν προκύπτει από ειδική δικονομική διάταξη, αλλά από την ερμηνεία του άρθρου 20 §5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων. Πράγματι, αυτό προβλέπει ότι μια αντίθετη αίτηση μπορεί να κατατεθεί με τις προτάσεις στις πέντε ημέρες που προηγούνται της συζήτησης όταν αφορά το ίδιο ακίνητο με αυτό που αναφέρεται στην αίτηση καθορισμού οριστικού ποσού αποζημίωσης για απαλλοτρίωση. Μένει να αποδειχθεί αν η ερμηνεία που γίνεται στην υπό κρίση υπόθεση σέβεται μια εύλογη σχέση αναλογικότητας και δεν είχε ως αποτέλεσμα να περιορίσει την πρόσβαση του προσφεύγοντα με τρόπο ή σε τέτοιο σημείο που το δικαίωμά του σε δικαστήριο να πλήττεται στην ίδια του την ουσία.

27. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα δύο μέρη μπορούσαν να ζητήσουν τον καθορισμό του οριστικού ποσού αποζημίωσης για απαλλοτρίωση. Αν ο προσφεύγων είχε ασκήσει την αγωγή αυτή, θα είχε αναπόφευκτα ζητήσει στο πλαίσιο αυτό τον καθορισμό πρόσθετης

αποζημίωσης για την αξία της επιχείρησης και το αίτημα αυτό θα είχε εξεταστεί από τα ελληνικά δικαστήρια, μαζί με το ζήτημα του καθορισμού της οριστικής τιμής αποζημίωσης. Επομένως, μόνον εξαιτίας του ότι το Δημόσιο είναι αυτό που άσκησε την αγωγή στις 11 Οκτωβρίου 2002 απορρίφθηκε το αίτημα του προσφεύγοντα σχετικά με την αποζημίωση που αντιστοιχεί στην εμπορική αξία της επιχείρησής του, το οποίο περιλήφθηκε στις προτάσεις του της 7^{ης} Ιανουαρίου 2003.

28. Η άρνηση της εξέτασης του αιτήματος του προσφεύγοντα που αφορούσε μια πλευρά της αποζημίωσης που μπορούσε να του επιδικαστεί μετά την απαλλοτρίωση του ακινήτου του, με την αιτιολογία ότι το ζήτημα αυτό δεν αναφερόταν στο εισαγωγικό της δίκης έγγραφο ενώ αυτό είχε ασκηθεί από το Δημόσιο, θέτει κατά την άποψη του Δικαστηρίου πρόβλημα σχετικά με την πρόσβαση του ενδιαφερομένου σε δικαστήριο. Πράγματι, το θέμα της πρόσθετης αποζημίωσης που αντιστοιχεί στην εμπορική αξία της επιχείρησης είναι σε άμεση σχέση με την αποζημίωση απαλλοτρίωσης που προβλέπεται από το ελληνικό δίκαιο. Μόνον ο προσφεύγων μπορούσε να γνωρίζει τα στοιχεία που την δικαιολογούν και επομένως ήταν αδύνατο να αναφέρεται στην αίτηση της Κυβέρνησης. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ως προς αυτό ότι στην απόφασή του *Αζας* (προαναφερθείσα, §48), που αφορούσε βέβαια μόνον το δικαίωμα ιδιοκτησίας, έκρινε ότι, όταν η περιουσία ενός ατόμου γίνεται αντικείμενο απαλλοτρίωσης, πρέπει να υπάρχει μια διαδικασία που να εγγυάται την σφαιρική εκτίμηση των συνεπειών της απαλλοτρίωσης, ήτοι την επιδίκαση αποζημίωσης σχετικά με την αξία του απαλλοτριωθέντος αγαθού, τον καθορισμό των δικαιούχων της αποζημίωσης και κάθε άλλο θέμα σχετικό με την αποζημίωση, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων της διαδικασίας. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, ακόμα και αν εκφράστηκε έτσι στα πλαίσια της εξέτασης μιας αιτίας που βασιζόταν στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, η δήλωση αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψη και στην περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης. Λόγοι οικονομίας της δίκης δικαιολογούν το ότι έπρεπε το αίτημα του προσφεύγοντα στο Εφετείο να εξεταστεί από αυτό χωρίς ο προσφεύγων να υποχρεούται να ασκήσει νέα αγωγή.

29. Επιπλέον, ο εν λόγω περιορισμός δεν προκύπτει ρητώς από το άρθρο 20§5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων που, έχει ως σκοπό τον καθορισμό της οριστικής τιμής αποζημίωσης. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι προκύπτει από το γράμμα της διάταξης αυτής ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να γίνει παραδεκτή μια αντίθετη αίτηση που κατατίθεται με τις προτάσεις στις πέντε ημέρες που προηγούνται της συζήτησης είναι να

αφορά το ίδιο ακίνητο με αυτό που αναφέρεται στην αίτηση καθορισμού της οριστικής τιμής αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης. Όμως, η προϋπόθεση αυτή πληρείται στην υπό κρίση υπόθεση, η αντίθετη αίτηση του προσφεύγοντα επιδίωκε την απόκτηση αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση του ίδιου ακινήτου με αυτό που αναφερόταν στην κύρια αίτηση που άσκησε το Δημόσιο.

30. Όσον αφορά την επιχειρηματολογία της Κυβέρνησης σχετικά με το άρθρο 111 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το Δικαστήριο σημειώνει ότι σε καμία στιγμή το Εφετείο και ο Άρειος Πάγος δεν στηρίχτηκαν, στον συλλογισμό τους, στην διάταξη αυτή και ότι το συμπέρασμά τους βασιζόταν μόνον στο άρθρο 20 §5 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων. Ερμηνεύοντας αυτό με τον τρόπο που το έκαναν, τα δικαστήρια αυτά έδειξαν έναν υπερβολικό φορμαλισμό αντίθετο προς τις αρχές που είχε συνάγει το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφασή του *Αζας*, αρχές που τα ελληνικά δικαστήρια είχαν ωστόσο υιοθετήσει. (ανωτέρω παρ. 17).

31. Υπό το φως των ανωτέρω συλλογισμών, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η υποχρέωση που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα να ασκήσει μια νέα αγωγή αποτέλεσε υπερβολή φορμαλισμού που παραβίασε την εύλογη σχέση αναλογικότητας που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στον επιδιωκόμενο σκοπό και τα χρησιμοποιούμενα μέσα.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης.

II. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ

32. Ο προσφεύγων επικαλείται το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου και κατηγορεί τα εθνικά δικαστήρια ότι αρνήθηκαν να του επιδικάσουν ειδική αποζημίωση για την απώλεια που οφείλεται στην παύση της δραστηριότητας της επιχείρησης που λειτουργούσε στο απαλλοτριωθέν οικόπεδο.

33. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η αιτίαση αυτή είναι παρόμοια με εκείνη που απέρριψε στις αποφάσεις της *Lido AE κατά Ελλάδας* (αρ. 41407/06, 8 Ιανουαρίου 2009), *Αξιόγλου και λοιποί κατά Ελλάδας* (αρ. 45145/06, 12 Μαρτίου 2009) και *Χυπολιάς και Ξυπολιά κατά Ελλάδας* (αρ. 48159/07, 2 Ιουλίου 2009).

34. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ζητώντας τον καθορισμό της οριστικής τιμής μονάδας ενώπιον του Εφετείου, ο προσφεύγων ζητούσε επιπλέον ορισμένη αποζημίωση, η οποία κατά την

γνώμη του αντιστοιχούσε, στην εμπορική αξία της επιχείρησης που δεν μπόρεσε να συνεχίσει την δραστηριότητά της λόγω της απαλλοτρίωσης. Ισχυριζόταν ότι η εγκατάσταση του βενζινάδικου σε ένα άλλο μέρος ήταν αδύνατη, αφού ήταν δύσκολο να αποκτηθούν οι πολυάριθμες άδειες λόγω της έλλειψης οικοπέδων κατάλληλων για μια τέτοια εγκατάσταση.

35. Όπως και στην προαναφερθείσα υπόθεση *Lido*, το Δικαστήριο δεν αμφισβητεί ότι η επίδικη απαλλοτρίωση είχε ως αποτέλεσμα να εμποδιστεί ο προσφεύγων να εξακολουθήσει την δραστηριότητά του στο απαλλοτριωθέν οικόπεδο. Ωστόσο, σημειώνει ότι ο προσφεύγων έλαβε για την απαλλοτρίωση του οικοπέδου του και του κτιρίου που ήταν χτισμένο, το ποσό των 295.845,24 €. Πρόκειται για ένα σημαντικό ποσό το οποίο εκ πρώτης όψεως, δεν φαίνεται μη εύλογο. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο σημειώνει ότι το άρθρο 13 του Κώδικα Απαλλοτριώσεων των ακινήτων προβλέπει ρητά ότι τα κέρδη που προκύπτουν από την εκμετάλλευση του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου θεωρούνται ως κριτήριο για την εκτίμηση της αξίας του απαλλοτριωθέντος ακινήτου και κανένα στοιχείο του φακέλου δεν είναι ικανό να αποδείξει ότι δεν τηρήθηκε η διάταξη αυτή. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι σε θέματα απαλλοτρίωσης η ορθή ισορροπία που επιδιώκει το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου επιτυγχάνεται κατά γενικό κανόνα όταν εκείνος που υφίσταται την απαλλοτρίωση εισπράττει μια αποζημίωση «σε εύλογη σχέση» με την αγοραία αξία του αγαθού (*Saints Monastères κατά Ελλάδας*, 9 Δεκεμβρίου 1994, §71, Σειρά Α, αρ. 301-Α, προαναφερθείσες *Αξιόγλου και Χυπολιάς και Ξυπολιάς*).

36. Επιπλέον, όπως στην προαναφερθείσα υπόθεση *Lido*, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο προσφεύγων δεν προσκομίζει κανένα στοιχείο για να στηρίξει τον ισχυρισμό του, τον οποίο προέβαλε επίσης ενώπιον του Εφετείου, σύμφωνα με τον οποίο δεν υπήρχε στο Ηράκλειο κανένα οικόπεδο κατάλληλο για την συνέχιση της εμπορικής του δραστηριότητας. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η απαλλοτρίωση αφορούσε το σύνολο του επίδικου οικοπέδου, καθώς και το κτίριο του βενζινάδικου. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να παρέμβει σε μια συζήτηση για την δυνατότητα για τον προσφεύγοντα να μετακομίσει ή να βρει στην περιοχή ένα άλλο οικόπεδο κατάλληλο για την εκμετάλλευσή του. Η αποστολή του Δικαστηρίου είναι κυρίως να βεβαιωθεί ότι η αποζημίωση που καταβλήθηκε στον προσφεύγοντα ήταν ικανή να καλύψει την απώλεια του «εργαλείου της δουλειάς του» ή ότι επέτρεπε την ανασύσταση αυτού μετά την απαλλοτρίωση (*Παναγιώτου κατά Ελλάδας*,

απόφ. Αρ. 38361/03, 3 Νοεμβρίου 2005, προαναφερθείσες *Lido A.E., Αξιόγλου και Ξυπολιάς και Ξυπολιά*).

37. Αν το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 λόγω της άρνησης των δικαστηρίων να αποφανθούν σε μία μόνη απόφαση για το θέμα της αποζημίωσης που ζητούσε ο προσφεύγων που συνδεόταν με την εμπορική του δραστηριότητα, δεν μπορεί να υπολογίσει ποιο θα ήταν το συμπέρασμα του Εφετείου αν είχε αποφανθεί ρητά και ειδικά επί της απαίτησης αυτής του προσφεύγοντα (βλ. *mutatis mutandis, Leoni κατά Ιταλίας*, αρ. 43269/98, §32, 26 Οκτωβρίου 2000, *Mortier κατά Γαλλίας*, αρ. 42195/98, §42, 31 Ιουλίου 2001, *Farange S.A. κατά Γαλλίας*, αρ. 77575/01, §49, 13 Ιουλίου 2006).

38. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι το τμήμα αυτό της προσφυγής είναι προδήλως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§3 και 4 της Σύμβασης.

III. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

39. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

40. Ο προσφεύγων δεν παρουσίασε κανένα αίτημα δίκαιης ικανοποίησης. Επομένως, το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν συντρέχει λόγος να του επιδικάσει ποσό για την αιτία αυτή.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς την αιτίαση σχετικά με το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης και απαράδεκτη για τα περαιτέρω,

2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 6 Δεκεμβρίου 2001, κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§2 και 3 του κανονισμού.

André Wampach
Αν. Γραμματέας

Nina Vajic
Πρόεδρος

